

Nota Bene

november 2017

Woordenschat oefenen: zeven leuke 5-minutenspelletjes voor in de klas

Iedereen weet dat het hebben van een grote woordenschat belangrijk is voor schoolsucces. Het is bijvoorbeeld een bepalende factor bij het goed kunnen lezen van teksten. Maar ook bij spreken, luisteren en schrijven speelt woordenschat een belangrijke rol. Het is immers erg moeilijk om een goed gesprek te voeren wanneer je de juiste woorden niet kunt vinden of maar de helft van de boodschap begrijpt. En datzelfde geldt voor het schrijven van een duidelijke tekst. Om je goed uit te kunnen drukken moet je de juiste woorden kennen. Het woordenschatonderwijs neemt dan ook niet voor niets een belangrijke plaats in in het huidige taalonderwijs.

Woorden leren: heel veel en vaak herhalen en aanbieden in clusters

Vaak wordt bij het aanleren van woorden gebruikgemaakt van de bekende *Viertakt* van Van den Nulft & Verhallen:

1. voorbereiden
2. semantiseren
3. consolideren
4. controleren

Maar er zijn ook andere aanpakken. Zoals de *Zesstappenaanpak* van Marzano:

1. De leerkracht geeft een omschrijving van het begrip
2. De leerlingen geven een omschrijving in hun eigen woorden
3. De leerlingen maken een tekening bij het begrip
4. De leerlingen vullen de woorden aan met eigen informatie (synoniemen, antoniemen, netwerken, vertalingen in de eigen taal)
5. De leerlingen bespreken de woorden onderling
6. De leerkracht doet allerlei spelletjes met de woorden

Welke aanpak je ook kiest, belangrijk is altijd om woorden in clusters aan te bieden en te koppelen aan bestaande kennis. Ook vaak herhalen is belangrijk: woorden worden bijna nooit in één keer onthouden.

Verbanden leggen tussen woorden: werken met een grafisch model

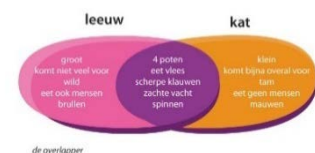
Losse woorden zonder context of koppeling aan bestaande kennis zijn veel moeilijker om te onthouden dan woorden die wél een context hebben. Context kun je ge-

de woordenlijst

ven door woorden in clusters aan te bieden en daarbij grafische modellen te gebruiken. Een grafisch model is een schema dat zichtbaar maakt wat bepaalde begrippen met elkaar te maken hebben. Dit maakt betekenisrelaties tussen woorden duidelijk.

Leerlingen leren en onthouden informatie het beste als in de hersenen verschillende gebieden worden geprikkeld. Twee belangrijke gebieden zijn de talige

kant en de visuele kant. In het onderwijs wordt de visuele kant minder aangesproken dan de talige kant. Het werken met grafische modellen zorgt ervoor dat leerlingen zowel de talige als de visuele kant gebruiken. Daardoor onthouden leerlingen informatie beter. Het werken met beelden is dan ook heel geschikt bij woordenschatonderwijs, doordat leerlingen in één oogopslag zien hoe woorden met elkaar verbonden zijn. Welk model je gebruikt is afhankelijk van de begrippen, maar ook van je doel. Een heel bekend grafisch model is natuurlijk het woordenweb. Maar er zijn nog veel meer voorbeelden van grafische modellen, zoals de woordenkast of de overlapper. Bij Nieuwsbegrip worden deze aangeboden in de handleiding

Heel veel herhalen

Het herhalen van woorden is belangrijk. Daarbij is het zinvol en leuk om veel variatie in werkvormen te gebruiken. In deze Nota Bene geven we daarom zeven 5-minutenspelletjes die u op elk moment tussendoor in kunt zetten om woorden te herhalen.

1. Het taboewoorden-spel

Twee teams spelen tegen elkaar en proberen zoveel mogelijk doelwoorden aan teamgenoten uit te leggen en door hen te laten raden. Per groep is telkens één leerling aan de beurt die een kaartje pakt met daarop een doelwoord met enkele taboewoorden. Hij moet het doelwoord uitleggen aan zijn teamgenoten, maar hij mag bij het omschrijven de gegeven taboewoorden niet gebruiken. Ter controle staat er iemand naast degene die aan de beurt is en die gebruikt een fluitje of toetertje zodra een taboewoord gebruikt wordt.

Elk team krijgt een bepaalde tijd (zandloper) om zoveel mogelijk woorden door de eigen groep te laten raden. Elk goed geraden woord levert één punt op. Het team met de meeste punten wint.

2. Wie ben ik?

Verdeel de klas in groepjes van vier leerlingen. In ieder groepje krijgt een leerling een memoblaadje op het voorhoofd geplakt met daarop de naam van een persoon, of een dier of voorwerp uit recente woordenschatlessen. Door goede vragen te stellen, moet de leerling erachter komen wie of wat hij is. Je kunt het spel ook klassikaal doen en alle leerlingen een memoblaadje op de rug plakken met daarop een woord uit een selectie van kort geleden aangeboden woorden. Leerlingen lopen door de klas en stellen elkaar vragen die alleen met ja of nee beantwoord mogen worden. Heeft een leerling geraden wat er op zijn blaadje staat, dan gaat hij zitten.

3. Omgekeerde definitie-oefening

Geef een omschrijving van een woord en laat de leerlingen het bedoelde woord raden. Als de leerlingen begrijpen wat de bedoeling is, kunnen zij zelf een omschrijving opgeven aan hun medeleerlingen. Bijvoorbeeld:

Een ... is een nagemaakt kunstwerk. (reproductie)

... betekent hetzelfde als *steeds weer*. (telkens)

Iets ... is *iets kennen of iets kunnen*. (beheersen).

4. Het geheime bordwoord

Schrijf een woord achter op het bord of laat een leerling dit doen. De klas moet het woord raden door vragen te stellen, die alleen met 'ja' of 'nee' beantwoord kunnen worden.

5. Waar of niet waar?

Geef bij een woord een zin met een bewering over het woord. De kinderen bedenken of de zin waar of niet waar is. Bijvoorbeeld: 'In een fort wonen soldaten.' Of: 'Een vulkaan is een heel hevige storm.'

6. Zoek je partner

Deze oefening kan worden uitgevoerd met woorden die in een woordgroepje passen. De leerlingen krijgen een kaartje met een woord en gaan in de klas op zoek naar een klasgenoot met een woordkaartje dat een verband heeft met het woord op het eigen kaartje. Deze oefening kan ook worden gedaan met tegen-gestelde woorden of synoniemen. Bijvoorbeeld: de inenting – het vaccin; de griep – verkouden; het virus – besmetten.

7. Woordenbingo

Laat alle leerlingen een leeg blad in vakjes vouwen, of een tabel tekenen met vakjes. Het aantal vakjes kunt u variëren, maar je moet er woorden in kunnen schrijven. Laat de leerlingen onlangs aangeboden woorden in de vakjes schrijven. Ze kiezen zelf waar de woorden komen te staan. Lees daarna steeds een definitie voor en noem niet het woord zelf. De leerlingen bedenken om welk woord het gaat. Hebben ze het op hun bingovel staan? Dan kruisen zij het af. Lees steeds een nieuwe omschrijving voor, tot iemand 'bingo' heeft. Je hebt bingo bij drie woorden op een rij aangekruist. Spreek eerst af of die drie op een rij alleen horizontaal of ook verticaal en/of diagonaal is.

Woordenschat en Nieuwsbegrip

Nieuwsbegrip Zilver biedt wekelijks op elk niveau extra semantiserings- en consolideringsoefeningen met de doelwoorden uit de basistekst van Nieuwsbegrip. Die oefeningen bestaan o.a. uit een serie semantiseringsopdrachten met grafische modellen bij de woorden en een aantal andere semantiseringsoefeningen. En tot slot bevat de weekhandleiding een selectie uit een groot aantal 5-minutenspelletjes. Daarnaast kunnen de leerlingen online oefenen met de tien doelwoorden.

Tekst: Dineke de Groot, auteur Nieuwsbegrip
Reageren: nieuwsbegrip@cedgroep.nl, @nieuwsbegrip

Eerder verschenen Nota Bene:

Nota Bene 8: Samenwerken bij schrijfoopdrachten: het succesvol inzetten van peer feedback

Nota Bene 7: Drie tips om dyslectische leerlingen te ondersteunen bij begrijpend lezen

Nota Bene 6: Beter redeneren en presenteren door te debatteren

Nota Bene 5: Tablets en digibord

Nota Bene 4: Begrijpend lezen en Teach Like a Champion

Nota Bene 3: Begrijpend lezen en het werkgeheugen

Nota Bene 2: Leesmotivatie en leesplezier bevorderen in uw klas

Nota Bene 1: Zeven richtlijnen voor goed schrijfonderwijs in groep 5-8

Alle Nota Benes vindt u via www.nieuwsbegrip.nl/page/1052/is-er-een-overzicht-van-de-verschenen-nota-bene-s